

มาตรฐานสินค้าเกษตร

การปฏิบัติทางการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ดี

สำหรับฟาร์มเลี้ยงสัตว์น้ำจืด

1. ขอบข่าย

1.1 มาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ ครอบคลุมข้อกำหนดการปฏิบัติที่ดี ในทุกขั้นตอนของการเลี้ยงสัตว์น้ำจืด ในบ่อเลี้ยงและกระชังเพื่อเป็นอาหาร ตั้งแต่การเลี้ยง การจับ จนถึงหลังการจับก่อนการขนส่งออกจากฟาร์ม เพื่อให้ได้สัตว์น้ำจืดที่มีคุณภาพดี ปลอดภัยต่อผู้บริโภค โดยคำนึงถึงสุขภาพและสวัสดิภาพสัตว์ ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

1.2 มาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ ไม่ครอบคลุม

1.2.1 การเพาะและการอนุบาลสัตว์น้ำจืด

1.2.2 สัตว์น้ำจืดที่มีมาตรฐานสินค้าเกษตรเฉพาะเรื่องแล้ว เช่น จระเข้

2. นิยาม

ความหมายของคำที่ใช้ในมาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ มีดังต่อไปนี้

2.1 สัตว์น้ำจืด (freshwater animals) หมายถึง สัตว์ในกลุ่มปลา (fish) หอย ปู กุ้ง (shellfish) สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ (amphibians) สัตว์เลื้อยคลาน (reptiles) ที่อาศัยอยู่ในน้ำจืด สัตว์จำพวกที่มีการดำรงชีวิต และวงจรชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในน้ำจืด

2.2 ฟาร์มเลี้ยงสัตว์น้ำจืด (freshwater animal farm) หมายถึง สถานที่ประกอบการเลี้ยงสัตว์น้ำจืด ครอบคลุมบ่อเลี้ยง กระชัง สถานที่เตรียมอาหารสัตว์น้ำ โรงเรือน และบริเวณสำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสุขาภิบาลที่จำเป็นสำหรับการเลี้ยงสัตว์น้ำจืด

2.3 บ่อเลี้ยง (rearing pond) หมายถึง สถานที่บนบกที่มีการเก็บกักน้ำไว้ใช้ในการเลี้ยงสัตว์น้ำจืด มีหลายลักษณะ เช่น บ่อดิน บ่อซีเมนต์ บ่อผ้าใบ บ่อพลาสติก

2.4 กระชัง (cage) หมายถึง อุปกรณ์แขวนหรือลอยในแหล่งน้ำที่ใช้สำหรับเลี้ยงสัตว์น้ำ มีหลายลักษณะ เช่น รูปเหลี่ยมหรือกลม แบบมีโครงหรือไม่มีโครง ทำจากวัสดุต่างๆ เช่น อวน ไม้ อาจเป็นกระชังที่ผูกติดกับเสาหรือทุ่นลอยน้ำ

2.5 ยาสัตว์หรือยาสำหรับสัตว์ (veterinary drug) หมายถึง สารใดๆ ที่ให้แก่สัตว์ที่เลี้ยงเพื่อเป็นอาหารมนุษย์ หรือสัตว์ที่ให้ผลิตผลและผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นอาหารมนุษย์เพื่อวัตถุประสงค์ในการวินิจฉัย บำบัด บรรเทา ป้องกัน รักษาโรค หรือเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสรีระหรือพฤติกรรมของสัตว์นั้น

2.6 ยาสัตว์ตกค้าง (residues of veterinary drug) หมายถึง ยาสัตว์ตามข้อ 2.5 ทั้งที่เป็นสารตั้งต้น (parent drug) รวมถึงสารที่เกิดจากกระบวนการสร้างและสลาย (metabolites) และสารอื่นๆ ที่ติดมากับยาสัตว์ (associated impurities) ที่ตกค้างในเนื้อเยื่อสัตว์ผลิตผล และผลิตภัณฑ์ของสัตว์ซึ่งเป็นอาหารมนุษย์

3. ข้อกำหนด

รายละเอียดข้อกำหนดให้เป็นไปตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 รายการและข้อกำหนด

รายการ	ข้อกำหนด
1. การขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	1. ต้องขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำกับหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่
2. สถานที่ตั้งฟาร์ม	2.1 อยู่ในบริเวณที่ไม่เสี่ยงต่อการปนเปื้อนจากแหล่งกำเนิดมลพิษหรือกรณีที่มีความเสี่ยงต้องมีมาตรการป้องกัน ควบคุม หรือลดความเสี่ยง 2.2 ควรมีการคมนาคมสะดวก 2.3 ควรมีสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่จำเป็น 2.4 กรณีเลี้ยงในบ่อเลี้ยง 2.4.1 ควรอยู่ในสถานที่ที่สามารถจัดระบบการถ่ายเทน้ำที่ดี 2.4.2 ควรอยู่ใกล้แหล่งน้ำที่มีคุณภาพและเพียงพอในการเลี้ยงสัตว์น้ำ

รายการ	ข้อกำหนด
	2.5 กรณีเลี้ยงในกระชัง 2.5.1 ต้องอยู่ในบริเวณที่ได้รับอนุญาตให้เลี้ยงสัตว์น้ำในกระชัง 2.5.2 ควรอยู่ในแหล่งที่มีคุณภาพน้ำที่เหมาะสมและปริมาณน้ำเพียงพอในการเลี้ยงสัตว์น้ำ
3. การจัดการทั่วไป	3.1 ควรปฏิบัติตามคู่มือการเลี้ยงสัตว์น้ำของกรมประมงหรือวิธีการอื่นที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ 3.2 ควรจัดทำแผนที่แสดงที่ตั้งและแผนผังของฟาร์มเลี้ยง 3.3 ผู้ปฏิบัติงานควรมีความรู้หรือได้รับการอบรมหรือมีประชุมด้านวิชาการ การจัดการ การใช้ปัจจัยการผลิต การจับ และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง 3.4 กรณีเลี้ยงในกระชังต้องมีพื้นที่ผิวน้ำสำหรับฟาร์มเลี้ยงสัตว์น้ำไม่เกินขนาดที่ได้รับอนุญาตจากหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่
4. ปัจจัยการผลิต	4.1 ควรใช้ลูกพันธุ์สัตว์น้ำที่มีคุณภาพดี แข็งแรง และมาจากแหล่งที่เชื่อถือได้ 4.2 ต้องมีหนังสือกำกับการจำหน่ายลูกพันธุ์สัตว์น้ำหรือมีเอกสารแสดงแหล่งที่มาของลูกพันธุ์สัตว์น้ำ 4.3 ใช้อาหารสำเร็จรูป อาหารเสริม สารผสมลวงหน้า หัวอาหาร ที่ขึ้นทะเบียนกับหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ (ในกรณีที่กำหนดให้ปัจจัยการผลิตนั้น ต้องขึ้นทะเบียน) มีการแสดงฉลากตามกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง และไม่หมดอายุ 4.4 อาหารสดที่ใช้เลี้ยงหรือวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตอาหารสัตว์น้ำใช้เองในฟาร์มต้องปราศจากยาสัตว์และสารต้องห้ามตามประกาศของทางราชการ 4.5 อาหารที่ผลิตใช้เองในฟาร์มควรมีคุณภาพเหมาะสมกับความต้องการทางโภชนาการของสัตว์น้ำที่เลี้ยง และผลิตอย่างถูกสุขลักษณะ 4.6 ควรให้อาหารสัตว์น้ำอย่างเพียงพอ เหมาะสมกับชนิดและขนาดของสัตว์น้ำ 4.7 น้ำหมักชีวภาพที่ผลิตใช้เองในฟาร์มควรผลิตอย่างมีคุณภาพและถูกสุขลักษณะ 4.8 ปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากอาหารต้องไม่มีการปนเปื้อนยาสัตว์และสารเคมีต้องห้ามตามประกาศของทางราชการ 4.9 ควรจัดเก็บปัจจัยการผลิตอย่างถูกสุขลักษณะ รวมทั้งเก็บรักษาอย่างเหมาะสม ไม่เป็นอันตรายต่อบุคคลและไม่ให้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์อื่น

รายการ	ข้อกำหนด
5. การจัดการดูแล สุขภาพและสวัสดิภาพ สัตว์น้ำ	5.1 เมื่อสัตว์น้ำมีอาการผิดปกติ ควรพิจารณาด้านการจัดการก่อนการใช้อยาสัตว์ และสารเคมี รวมถึงต้องตรวจหาสาเหตุเบื้องต้น พร้อมทั้งบันทึกข้อมูล ความผิดปกติและวิธีการแก้ไข 5.2 ในกรณีที่สัตว์น้ำป่วย หากจำเป็นต้องใช้อยาสัตว์และสารเคมี ให้ใช้อยาสัตว์ และสารเคมีที่ขึ้นทะเบียนตามที่กฎหมายกำหนด ปฏิบัติตามฉลากอย่างเคร่งครัด และ ใช้อย่างมีความรับผิดชอบต่อความปลอดภัยของผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้ง บันทึกข้อมูล 5.3 ไม่ใช้อยาสัตว์และสารเคมีต้องห้ามตามประกาศทางราชการ 5.4 เมื่อสัตว์น้ำมีการตายมากผิดปกติต้องแจ้งหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ เพื่อหาสาเหตุและมีวิธีการจัดการซากและน้ำทิ้งที่เหมาะสม 5.5 ควรจัดการการเคลื่อนย้ายสัตว์น้ำให้สอดคล้องกับข้อกำหนดด้านสุขภาพสัตว์น้ำ (Aquatic Animal Health Code) ขององค์การโรคระบาดสัตว์ระหว่างประเทศ (World Organisation for Animal Health or Office International des Epizooties; OIE) 5.6 การเลี้ยงสัตว์น้ำรวมกันหลายชนิดหรือเลี้ยงสัตว์น้ำแบบผสมผสาน ควรพิจารณา ชนิดที่นำมาเลี้ยงด้วยความระมัดระวัง เพื่อลดความเสี่ยงในการแพร่เชื้อโรค 5.7 ควรจัดการ ตรวจสอบติดตาม รักษาสุขภาพแวดล้อมและสุขภาพสัตว์น้ำ ตลอดระยะเวลาเลี้ยงเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพ และสวัสดิภาพสัตว์น้ำที่เลี้ยงได้ทันเวลาที่ 5.8 กรณีเลี้ยงในบ่อเลี้ยงควรเตรียมบ่อ เตรียมน้ำ และอุปกรณ์อย่างถูกวิธี เพื่อป้องกันโรคที่จะเกิดกับสัตว์น้ำ 5.9 กรณีเลี้ยงในกระชัง 5.9.1 ควรเตรียมและวางกระชังอย่างถูกต้องเหมาะสมเพื่อป้องกันผลกระทบต่อคุณภาพน้ำและสุขภาพสัตว์น้ำ 5.9.2 ควรทำความสะอาดกระชังและอุปกรณ์เป็นระยะตลอดการเลี้ยงเพื่อให้ถ่ายเทได้ดี
6. สุขลักษณะฟาร์ม	6.1 ควรออกแบบ สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการเลี้ยงสัตว์น้ำให้สามารถป้องกันการปนเปื้อนจากผู้ปฏิบัติงาน น้ำทิ้ง สุขา สัตว์เลี้ยง น้ำมันหล่อลื่นจากเครื่องจักร และจากแหล่งอื่นๆ ที่อาจก่อให้เกิดการปนเปื้อน

รายการ	ข้อกำหนด
	6.2 ต้องดูแลรักษาระบบน้ำทิ้งจากกิจกรรมอื่นๆ ภายในฟาร์มให้แยกจากระบบการเลี้ยง
	6.3 ห้องสุขาแยกเป็นสัดส่วน ถูกสุขลักษณะ และสามารถป้องกันสิ่งปฏิกูลไม่ให้ปนเปื้อนเข้าสู่ระบบการเลี้ยง
	6.4 การจัดการของเสียจากการเลี้ยงและวัสดุของเหลือใช้อย่างถูกสุขลักษณะ
	6.5 ควรจัดอุปกรณ์ เครื่องมือให้เป็นระเบียบ สะอาด ถูกสุขลักษณะและมีการบำรุงรักษาให้พร้อมใช้งานอยู่เสมอ
	6.6 ห้ามใช้มูลสัตว์สดในการเลี้ยงสัตว์น้ำ
	6.7 ไม่ควรปล่อยสัตว์เลี้ยงเข้าไปในบริเวณบ่อเลี้ยง
	6.8 กรณีเลี้ยงในบ่อเลี้ยงควรมีวิธีจัดเก็บและกำจัดขยะที่ดี เพื่อป้องกันสัตว์พาหะนำโรคและการค้ำยของสัตว์เลี้ยง
	6.9 กรณีเลี้ยงในกระชังไม่ทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลในบริเวณกระชังเลี้ยงสัตว์น้ำควรนำไปทิ้งหรือทำลายอย่างถูกต้อง
7. การจับและการดูแลหลังการจับสัตว์น้ำ	7.1 ควรวางแผนการจับสัตว์น้ำในช่วงระยะเวลาที่เหมาะสมเพื่อให้ได้สัตว์น้ำที่มีคุณภาพ
	7.2 ต้องมีหนังสือกำกับการจำหน่ายสัตว์น้ำหรือเอกสารแสดงแหล่งที่มาของสัตว์น้ำ
	7.3 ผลผลิตสัตว์น้ำต้องไม่พบยาสัตว์หรือสารเคมีตกค้างเกินข้อกำหนดของกฎหมาย ที่เกี่ยวข้อง
	7.4 ควรมีวิธีการจัดการและดูแลรักษาสัตว์น้ำอย่างถูกสุขลักษณะทั้งระหว่างและหลังการจับ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและปลอดภัยต่อผู้บริโภค
8. ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม	8.1 ต้องมีการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามที่กำหนดในกฎหมาย (ถ้ามี) ก่อนการตั้งฟาร์มหรือสถานที่เลี้ยงสัตว์น้ำ
	8.2 ควรดูแลคุณภาพสิ่งแวดล้อมในฟาร์มอย่างสม่ำเสมอ
	8.3 ควรบริหารและการจัดการการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ
	8.4 คุณภาพน้ำทิ้งจากบ่อเลี้ยงต้องเป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
	8.5 ควรใช้กากพันธุ์ที่มาจากโรงเพาะฟัก หากใช้กากพันธุ์ที่เก็บรวบรวมมาจากธรรมชาติควรเก็บรวบรวมด้วยความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

รายการ	ข้อกำหนด
	8.6 การเลี้ยงสัตว์น้ำชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนำเข้า ต้องได้รับอนุญาตจากหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
	8.7 หากมีการเลี้ยงสัตว์น้ำที่ผ่านการดัดแปรพันธุกรรมต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง
	8.8 ควรมีการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางด้านสาธารณสุขโรคและการกำจัดของเสียด้วยความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม
	8.9 ควรใช้อาหารสัตว์ สารเติมแต่งอาหารสัตว์ สารเคมี ยาสัตว์ รวมถึงยาต้านจุลชีพ และปุ๋ย เท่าที่จำเป็นด้วยความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม
9. ความรับผิดชอบต่อสังคม	9.1 การใช้ที่ดินและแหล่งน้ำสาธารณะไม่ควรกระทบต่อวิถีชีวิตหรือกิจกรรมของคนในท้องถิ่น
	9.2 ควรมีแนวทางป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อชุมชนท้องถิ่นในทุกขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมภายในฟาร์ม
	9.3 ควรมีหนังสือสัญญาการทำงาน
	9.4 ต้องจ้างแรงงานที่มีอายุไม่น้อยกว่า 15 ปีบริบูรณ์
	9.5 กรณีเป็นแรงงานต่างด้าวต้องมีหนังสือเดินทางที่ถูกต้องตามกฎหมาย และมีใบอนุญาตทำงาน
	9.6 ต้องจัดสวัสดิการแก่ผู้ใช้แรงงานอย่างเหมาะสมและพอเพียง
	9.7 ต้องจัดหาอุปกรณ์เพื่อความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติงาน
	9.8 ผู้ปฏิบัติงานไม่ว่าหญิงหรือชายได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน
10. การบันทึกข้อมูล	10. ควรบันทึกข้อมูลที่สำคัญของทุกขั้นตอนการผลิตให้เป็นปัจจุบัน และจัดเก็บอย่างเป็นระบบ